VALTIOVARAINMINISTERIÖ
FINANSMINISTERIET

Vastine HE 70/2024 vp hyvinvointialueiden rahoituslain muuttamisesta

EEVA MÄENPÄÄ JA ROOSA VALKAMA

SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNTA 23.10.2024

Perustuslakivaliokunnan lausunto 38/2024 vp

- Perustuslakivaliokunnan mukaan lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.
- PeV piti ehdotettua sääntelyä merkityksellisenä niin perustuslain riittäviä sote-palveluja koskevan 19 §:n 3 momentin kuin itsehallintoa kuntia suuremmilla hallintoalueilla koskevan 121 §:n 4 momentin kannalta
- PeV kiinnitti yleisesti huomiota tarpeeseen **seurata ehdotettujen muutosten vaikutuksia** ja toimivuutta tarkasti käyttäen objektiivisia vertailutietoja sekä tarveperusteiden arvioinnissa että hyvinvointialueiden ja niiden palvelujen kustannuskehityksen seurannassa ja että havaittuihin ongelmiin puututaan asianmukaisesti.
  - Myös itse esityksessä tuodaan esille kustannuskehityksen arvioinnin vaikeuden/mahdottomuuden vuoksi tarve ehdotusten vaikutusten seurantaan (s. 13-14 ja 41-42)
  - Vastineessa selostetaan seurannan toteuttamista, seurannassa käytettävissä olevaa tietopohjaa sekä valmistelussa olevia rahoitusmallin muutoksia.

PeVL 38/2024 vp jälkikäteistarkistuksen omavastuusta

- Säätämisjärjestysperusteluissa ei ollut arvioitu perusteellisesti sääntelyn vaikutuksia valiokunnan aikaisemman käytännön valossa
- Kustannusten hillintää voidaan PeV:in mukaan sinänsä pitää perusteltuna tavoitteena
- Hyvinvointialueiden mahdollisuudet oman rahoituksen toteuttamiseen tai sen lisäämiseen ovat käytännössä varsin rajoitetut, minkä vuoksi ehdotetun sääntelyn reaaliset toteuttamisedellytykset vaikuttavat varsin ongelmallisilta.
- Rahoituslain 11 §:ään perustuvaa lisärahoitusoikeutta voidaan kuitenkin pitää viime kädessä riittävänä perustuslain 19 §:n 3 momentin edellyttämän turvaamisvelvollisuuden toteuttamisen näkökulmasta, edellyttäen, että oikeus lisärahoitukseen toteutuu.
- Lisärahoituksen merkityksen vahvistuminen ei ole ongelmatonta esimerkiksi rahoituksen ennakoitavuuden kannalta. Lisärahoituksen myöntäminen voi myös johtaa hyvinvointialueen arviointimenettelyyn.

PeVL 38/2024 vp asiakasmaksumuutosten huomioon ottamisesta

- PeV totesi, että ehdotettu sääntely on tosiasiallisesti omiaan rajaamaan edelleen hyvinvointialueiden itsehallinnon piiriin kuuluvaa päätösvaltaa asiakasmaksuista.
  - Maksutaso jää laissa säädetyissä puitteissa itsehallinnolliseen päätöksentekoon
- PeV korosti, että sosiaali- ja terveyspalveluiden rahoituksen on riittävästi vastattava palvelutarvetta ja turvattava se, etteivät sosiaali- ja terveyspalveluista perittävät asiakasmaksut suuruudellaan siirrä palveluja niitä tarvitsevien ulottumattomiin.
  - Arvioitava kutakin maksumuutosta koskevan esityksen yhteydessä tosiasialliset vaikutukset

Muut lausunnot: Yleistä

- Hyvinvointialueet toivat yleisellä tasolla esille tarvetta tarkastella nyt ehdotettujen yksittäisten muutosten sijasta hyvinvointialueiden rahoitusta ja ohjausta koskevaa lainsäädäntöä kokonaisuutena ja myös suhteessa toimialaa koskeviin substanssilainsäädännön muutoksiin.
- Hyvinvointialueet toivat esille muitakin, nyt esitettyjä muutoksia laajempia ehdotuksia kuten rahoituksen määräytymistekijöitä ja siirtymätasauksia koskevia muutosehdotuksia.
  - Hallitusohjelman mukaan suuria muutoksia rahoitusmalliin ei tehdä, vaan alueille annetaan työrauha uudistuksen toteuttamiseen
  - Vastineessa on todettu valmisteilla olevia päivityksiä: THL:n tarvetekijätutkimuksen ja muun uusimman tiedon perusteella on tarkoitus arvioida ja tehdä tarvittavat päivitykset **rahoituksen aluekohtaisen kohdentumisen** määräytymisessä tarvetekijöihin, olosuhdetekijöihin sekä hyte-kertoimeen. Lisäksi tässä yhteydessä tarkastellaan siirtymätasausmallin toimivuutta.

Muut lausunnot: Jälkikäteistarkistuksen omavastuuosuudesta

- Kuten aiemmin lausuntokierroksella, hyvinvointialueet eivät kannattaneet omavastuuosuuden lisäämisestä rahoitusmalliin, ainakaan vielä tässä vaiheessa. Alijäämien todettiin ainakin uudistuksen alkuvaiheessa kasvavan, jolloin omavastuuosuus vähentäisi rahoitusta.
- Alueiden keinoja omavastuuosuuden kattamiseen pidettiin useassa lausunnossa rajallisina, jolloin riski rahoituksen erkanemisesta todellisesta kustannuskehityksestä kasvaa.
- Pientä omavastuuosuutta (esim. 10 %) pidettiin muutamassa lausunnossa mahdollisena, mutta erityisesti alentamisen 70 %:iin olisi mahdollisesti liian suuri muutos rahoituksen riittävyyden näkökulmasta. (Tähän liittyen näyttäisi siltä, että omavastuun laskentatapa on jäänyt epäselväksi.)
- Muutama lausunnonantaja piti omavastuun voimaantuloajankohtaa ongelmallisena suhteessa alijäämän kattamisvelvollisuuteen
  - Vastineessa kuvataan omavastuuosuuden käytännön merkitystä suhteessa rahoituksen riittävyyteen
  - Toteutuneiden kustannusten perusteella on tarpeen jatkossa seurata omavastuun vaikutuksia
- Rahoitusmallin kannustavuuden lisäämistä pidettiin sinänsä kannatettavana ja perusteltuna. Omavastuun lisäys voi toimia kannustavana elementtinä alueille siinä tilanteessa, että alueiden tulokset parantuisivat. Kannustevaikutusta vähentää se, että jälkikäteistarkistus tehdään koko maan tasolla.

Muut lausunnonantajat: Asiakasmaksumuutosten huomioon ottaminen

- Ehdotukseen suhtauduttiin enimmäkseen varauksellisesti. Muutama hyvinvointialue kannatti maksumuutosten huomioon ottamista etukäteen tehtävämuutoksia vastaavalla tavalla. Osa piti voimaantuloaikataulua liian nopeana.
- Korostettiin muutosten kustannusvaikutusten arvioinnissa realistisuutta. Epävarmuutta aiheuttavat asiakasmaksukatto- ja maksuvapautussääntely sekä maksuhäiriöistä johtuvat luottotappiot
- Johtaisi alueilla todennäköisesti maksujen nostamiseen enimmäismääriin, jolloin kaventaisi alueiden mahdollisuuksia ohjata palvelujen käyttöä maksuja sääntelemällä. Esille tuotiin huolta ehdotusten vaikutuksesta asiakkaiden asemaan ja tarve varmistaa pienituloisten asiakasmaksujen alentaminen velvoittavin säännöksin.
    - Ehdotus koskee sitä tapaa, jolla asiakasmaksuihin säädettävät muutokset otetaan huomioon rahoituksessa. Varsinaisissa asiakasmaksumuutosta koskevissa esityksissä tulisi ottaa huomioon edellä lausunnoissa mainitut, muun muassa vaikutusten arviointia koskevat seikat sekä arvioitava perustuslakivalokunnan edellyttämällä tavalla se, ettei asiakasmaksujen taso siirrä palveluja asiakkaiden tavoittamattomiin.
- Esityksen vaikutusarvioiden esimerkkitapauksessa käytetty rahoituksen kohdentamismalli nähtiin osin ongelmallisena
    - Maksumuutoksen vaikutuksen kohdentamistavan valinnassa tulisi ottaa huomioon erityisesti se, millaiset mahdollisuudet eri hyvinvointialueilla arvioidaan tosiasiassa olevan maksutulojensa muuttamiseen valtion rahoituksen muutosta vastaavasti.

Pelastustoimen riskikertoimen tietopohja

- Esitykseen sisältyy teknisluonteinen muutosehdotus, jolla korjattaisiin pykälän sanamuotoon jäänyttä virhettä siitä, minkä vuoden perusteella pelastustoimen riskikertoimen laskennassa käytettävät tiedot määräytyvät
  - Ehdotusta kannatettiin
- Useat hyvinvointialueet toivat esille muutosehdotuksia riskikertoimen perusteena oleviin tietoihin ja riskikertoimen määräytymiseen
  - Sisäministeriössä valmistellaan pelastustoimen riskiruutujen määräytymisperusteiden päivittämistä vastaamaan paremmin todellista palvelutarvetta. Keväällä 2025 ns. toisen vaiheen rahoituslakiesityksen yhteydessä on tarkoitus esittää muutettavaksi rahoituslain riskikerrointa koskevaa 23 §:ää vuoden 2026 alusta sekä tämän perusteella muuttaa rahoitusasetuksen sääntelyä.

VALTIOVARAINMINISTERIÖ
FINANSMINISTERIET

Kiitos!

EEVA MAENPAA@GOV.FI
ROOSA. VALKAMA@GOV.FI
VM.FI | @VMUUTISET